

CZU: 343.541(498)

ASPECTE PARTICULARE ALE TACTICII AUDIERII MARTORILOR LA INFRAȚIUNILE DE CORUPȚIE ÎN ROMÂNIA

Andriana COTOROBAL,

absolventă a Facultății de Drept și Științe administrative, specializarea Drept, Universitatea „Ovidius” din Constanța, România, absolventă masterat Științe penale, Universitatea „Ovidius” din Constanța, România, studentă în anul al II-lea, Facultatea de litere, specializarea Jurnalism, Universitatea „Ovidius” din Constanța, România

Audierea martorilor este una dintre cele mai importante etape absolut necesare, în deosebi, în faza de urmărire penală și se cere respectată în toate împrejurările, indiferent de gradul de dificultate a cauzei. Audierea martorilor referitoare la infracțiunile de corupție reprezintă cea mai importantă etapă în faza de urmărire penală, întrucât declarațiile martorilor care dețin informații ce vizează o infracțiune de corupție pot constitui probele de bază în aflarea adevărului și soluționarea cauzei. Corupția, din perspectiva istorică constituie fenomenul ce are la bază cel mai vechi tip de criminalitate care a însoțit practic evoluția societății, având un impact direct asupra dezvoltării economice și sociale prin distrugerea beneficiilor forțelor de piață libere, făcând ca societățile comerciale să „liciteze pe comision” pentru a obține un acord economic profitabil. Ca urmare a complexității temei abordate, prezentul articol cuprinde informațiile esențiale referitoare la audierea martorilor în general, dar și la audierea martorilor la infracțiunile de corupție.

Cuvinte-cheie: *audiere, martori, corupție, infracțiuni, criminalitate, lege, România.*

PARTICULAR ASPECTS OF WITNESS HEARING TACTICS TO THE CORRUPTION CRIMES IN ROMANIA

Andriana COTOROBAL,

graduate of the Faculty of Law and Administrative Sciences, major Law, „Ovidius” University of Constanța, Romania master graduate of Criminal Sciences, „Ovidius” University of Constanța, Romania second year student, Faculty of Letters, major Journalism, „Ovidius” University of Constanța, Romania

The hearing of the witnesses is one of the most important absolutely necessary stages, in distinguishing in the criminal pursuit phase, and requires observance in all circumstances, irrespective of the degree of difficulty of the case. The hearing of the witnesses concerning the corruption crimes represents the most important stage in the criminal pursuit phase, as the statements of the witnesses that have information related to corruption crime can represent basic evidence in finding the truth and settling the case. Corruption, in the historical perspective constitutes the phenomenon based on the oldest type of criminality that practically accompanied the evolution of society, having a direct impact on the economic and social development by destruction of the benefits of free market forces, leading to the point of the trade companies „tendering against a fee” in order to achieve a profitable economic agreement. As a consequence of the complexity of the approached subject the present article comprises the essential information regarding the hearing of the witnesses in general, but also to the hearing of the witnesses to the corruption crimes.

Keywords: *hearing, witnesses, corruption, crimes, criminality, law, Romania.*

Introducere. Fenomenul corupției este prezent chiar din cele mai vechi timpuri, corupția ca fenomen social universal s-a dezvoltat odată cu societatea, cu statul și cu dreptul, căpătând noi forme de existență.

În contemporaneitate, fenomenul corupției se manifestă ca un fenomen tipic statului birocratic, bugetar, reprezentând o amenințare pentru democrație, subminând principiile de bună administrare, echitate și justiție socială, denaturând concurența și împiedicând dezvoltarea economică a statului

și stabilirea instituțiilor democratice.

Pregătirea ascultării martorilor, în special, la infracțiunile de corupție este o regulă absolut necesară, în deosebi, în faza de urmărire penală, și se cere respectată în toate împrejurările, indiferent de gradul de dificultate al cauzei.

În prezentul demers științific se analizează etapele audierii martorilor în general, acestea aplicându-se în majoritatea situațiilor indiferent de cauza în care este audiat martorul, dar în special se analizează cum are loc audierea martorilor

care dețin informații referitoare la o faptă de corupție. Este extrem de importantă audierea unui martor care deține informații despre o faptă de corupție, întrucât în urma declarațiilor oferite de către acesta se poate descoperi adevărul și finaliza cauza, bineînțeles, dacă martorul este de bună credință.

Din punct de vedere statistic se observă un număr de persoane condamnate relativ mic pentru infracțiunile de corupție, cu toate acestea, deși numărul de persoane este relativ mic, fenomenul corupției ia amploare și pătrunde cu ușurință

în tot mai multe sectoare sociale, fapt care demonstrează capacitatea redusă a instituțiilor abilitate de a interveni prin intermediul actului de justiție în contracararea acestor fenomene. În cele mai multe cazuri chiar în spatele autodenunțului, ca formă de sesizare a organelor judiciare în cazul săvârșirii unei *infrafracțiuni de dare de mită* se află un interes al denunțatorului ca urmare a faptului că funcționarul public nu și-a îndeplinit obligația ilicită în urma înțelegerii cu acesta.

Scopul studiului. Pornind de la aceste caracteristici ale corupției, se abordează această temă complexă a audierii martorilor la *infrafracțiunile de corupție*, având scopul explicării etapelor audierii martorului într-o cauză de corupție, felurile de întrebări adresate, analiza comportamentului organului judiciar și, nu în ultimul rând, tactica ascultării tuturor categoriilor de martori, fie aceștia minori, handicapați, vârstnici.

Rezultate obținute și discuții.

A. Audierea martorilor referitoare la *infrafracțiunile de corupție*.

Audierea martorilor *în special la infrafracțiunile de corupție* este o regulă absolut necesară, în deosebi în faza de urmărire penală, și se cere respectată în toate împrejurările, indiferent de gradul de dificultate la cauze. În linii mari, pregătirea audierii martorilor ce au cunoștință despre *săvârșirea unei infrafracțiuni de corupție*, presupune studierea datelor existente la dosar, stabilirea persoanelor care trebuie ascultate, cunoașterea personalității acestora, a naturii relațiilor pe care le pot avea subiecții *infrafracțiunii*, stabilirea locului, a momentului și a modului de citare, precum și pregătirea actelor materiale ce pot fi folosite de către organul judiciar cu acest prilej.

Audierea, în calitate de martor, a persoanei care are cunoștință despre o anumită faptă sau împrejurare ce vizează o *infrafracțiune de corupție*, în legătură cu cauza penală, astfel informația obținută din respectiva mărturie este de natură să servească aflării adevărului.

În cazul *infrafracțiunilor de corupție*, de exemplu *dare de mită*, persoana care a dat mita și apoi denunță fapta nu se mai poate con-

sidera ca fiind *vătămată*, deoarece ea însăși a comis o faptă penală, dar beneficiază de imunitatea legală. În atare situație poate fi audiată în calitate de *martor*. Dacă însă calitatea de parte/subiect procesual principal s-a pierdut pe parcursul procesului penal, persoana respectivă poate fi audiată în calitate de *martor*, fiind respectiv aplicabile regulile convenite.

O astfel de situație poate fi avută în vedere și atunci când, ca urmare, a solicitării unui inculpat de a fi judecat în baza recunoașterii vinovăției, s-a dispus disjungerea cauzei și condamnarea acestuia, ulterior inculpatul față de care instanța de judecată s-a pronunțat putând fi audiat în calitate de martor în dosarul disjuns, chiar dacă sentința de condamnare nu este definitivă.

De asemenea, în practică au fost numeroase cauze în care un dosar de urmărire penală complex a fost disjuns în dosare de urmărire penale mai mici, astfel încât persoane care aveau calitatea de inculpați într-un dosar, au fost trimiși în judecată în această calitate, pentru ca în celelalte dosare disjuncte să figureze în calitate de martori.

Pentru stabilirea adevărului în cauză și pentru a determina ca martorul audiat să adopte o atitudine sinceră, procurorul trebuie să se comporte adecvat, manifestând stăpânire de sine, cunoașterea temeinică a normelor de drept, precum și a detaliilor faptelor deduse cercetării. Un principiu dovedit de practică *în audierea faptelor de corupție*, de altfel general valabil, este ca pe parcursul audierii procurorul să adopte față de martorii audiați – același gen de comportament, în care să se evidențieze caracterul său integru, de respect pentru lege și adevăr.

A.a. Citarea martorilor și studierea dosarului cauzei *infrafracțiunilor de corupție*.

În scopul audierii ca martor ce are cunoștință despre *infrafracțiunea de corupție vizată*, persoana este citată, aceasta având obligațiile: de a se prezenta în fața organului judiciar care a citat-o la locul, ziua și ora arătate în citație, de a depune jurământ sau declarație solemnă în fața instanței, de a spune adevărul.

Chemarea martorului ce are *cunoștință despre comiterea*

infrafracțiunii de corupție în fața organului de urmărire penală sau a instanței de judecată se face prin citație scrisă. Citarea se poate face și prin notă telefonică sau telegrafică, încheindu-se în acest sens un proces-verbal.

Studierea dosarului cauzei ce vizează *infrafracțiunile de corupție, dare de mită, luare de mită, traficul de influență, cumpărarea de influență*, are ca scop în primul rând stabilirea faptelor și împrejurărilor ce pot fi clarificate pe baza declarațiilor martorilor, precum și stabilirea acestor persoane care cunosc, în totalitate sau în parte, aceste fapte, dintre care vor fi selecționați martorii.

Analizarea și studierea materialului cauzei ce implică una dintre *infrafracțiunile de corupție* nu se rezumă însă numai la aspectele menționate. Aceasta presupune o aprofundare a tuturor datelor, detaliilor, informațiilor existente în caz, a altor materiale cu caracter probator, inclusiv o eventuală documentare, în vederea elucidării unor aspecte de ordin tehnic, care ies din cadrul judiciar, dar care pot servi indirect elucidării unor împrejurări ale cauzei.

A.b. Stabilirea martorilor care pot fi audiați.

Stabilirea persoanelor care pot fi ascultate în calitate de martori și care dețin informații referitoare la *comiterea unei fapte de corupție*, se va face pe baza criteriilor procesuale penale și criminalistice.

Prima etapă este cea de identificare a persoanelor care au avut posibilitatea să perceapă direct faptele și împrejurările comiterii uneia dintre infrafracțiunile de corupție, dar și acelea care cunosc sau dețin indirect date referitoare la faptă, din surse sigure, cât mai concrete și aproape de adevăr. Respectiv din acest rând vor fi selecționate persoanele care, potrivit legii, pot depune mărturie.

În situația în care există un număr mare de persoane care dețin informații referitoare la săvârșirea uneia dintre infrafracțiunile de corupție, este posibilă o *selectare a martorilor pe baza calității datelor pe care le dețin*, a personalității lor, a obiectivității și poziției față de cauza cercetată, astfel sunt evitate

datele inutile, colaterale, lipsite de semnificație, sau care pot deruta ancheta. *Clarificarea naturii relațiilor acestora* cu persoanele implicate în comiterea infracțiunii de corupție, cunoscut fiind sentimentul de tipul prietenie, dușmănie față de făptuitori sau existența altor interese conduc la alterarea declarațiilor și în multe cazuri chiar la mărturie mincinoasă, de aceea acest aspect trebuie luat în considerare serios la selecționarea martorilor.

A.c. Importanța analizei și cunoașterii personalității martorilor.

Cunoașterea *personalității martorilor* care au cunoștință despre *săvârșirea faptelor de corupție*, este absolut necesară și extrem de importantă pentru eficiența ascultării, presupune date cu privire la profilul psihologic, la pregătirea și ocupația, la natura eventualelor relații cu persoanele antrenate în săvârșirea infracțiunii.

Cu certitudine, trebuie cunoscută poziția martorului față de fapta coruptă săvârșită, precum și față de condițiile în care a perceput aspectele în legătură cu care este ascultat.

În principiu datele despre martor sunt necesare în prima fază a procesului penal și mai puțin în faza de judecată când, de regulă faptele și împrejurările cauzei sunt conturate. Oricum, aceasta nu înseamnă că instanța, pentru pronunțarea unei soluții temeinice, pentru înfirmarea sau confirmarea învinuirii, nu trebuie să manifeste un rol activ și pe planul cunoașterii martorilor.

Organele judiciare pot obține datele referitoare la persoana martorului din studierea materialelor cauzei, din audierea altor persoane ascultate în cauza de corupție, de asemenea pot lua cunoștință despre personalitatea martorului de la locul în care își desfășoară activitatea, de la domiciliu etc.

A.d. Stabilirea ordinii, momentului și locului audierii martorilor.

Ordinea de audiere a martorilor se stabilește după planificarea problemelor ce se cer clarificate sau verificate. În principiu, *cei care au perceput nemijlocit faptele, adică martorii principali*, vot fi ascultați

înaintea *martorilor indirecti* care au obținut datele prin intermediul altor persoane sau din zvon public.

Determinarea ordinii de ascultare a martorilor se mai stabilește și în funcție de natura relațiilor dintre martorul ce urmează a fi audiat și părțile din proces, la fel ca și poziția lor față de cauză. În funcție de complexitatea și specificul anchetei, audierea martorilor poate fi efectuată fie înainte, fie după ascultarea persoanei vătămate sau a suspectului.

Atunci când se stabilește ordinea de audiere a martorilor, totodată, se are în vedere și posibilitatea *verificării declarațiilor* obținute de la alți martori, suspecti, în scopul obținerii unor date reale și concrete. Un element tactic, aflat în strânsă corelație cu ordinea de ascultare relatată anterior, este stabilirea *momentului și locului audierii* martorilor. *Momentul audierii* unui martor principal care deține informații *directe într-o cauză de corupție* sau unui martor *indirect*, care a obținut datele prin intermediul altor persoane, este ales în funcție de mai mulți factori, de care organul judiciar este obligat să țină seama. Respectiv:

a) Este necesară *evitarea posibilității înțelegeri între martori*, ca și influențarea celui care va fi audiat de către diverse persoane interesate în cauză (inculpat, suspect, parte vătămată, parte civilă), astfel, pentru aceasta trebuie ca citarea să se facă de urgență, la ore sau zile diferite, în așa mod încât să nu existe posibilitatea întâlnirii martorilor la sediul organului judiciar și nici suficient timp pentru a-și comunica date referitoare la declarațiile făcute, sau referitoare la întrebările puse de anchetator. Indicată și de preferat ar fi, când condițiile o permit, martorii să fie citați în aceeași zi la intervale mici de timp și respectiv invitați în diferite încăperi, astfel se reduce mult posibilitatea contactului și a unei eventuale înțelegeri între martori. În practică, în special între declarațiile martorilor ce au cunoștință despre *săvârșirea unei infracțiuni de corupție*, apar situații de contradicții izbitoare, latură de natură să pună sub semnul întrebării buna lor credință, cu atât mai mult cu cât, în situația dată, nu se constată o diferență evidentă în

posibilitățile de percepere fixare și redare.

b) Tot la stabilirea *momentului audierii*, trebuie de avut în vedere programul de activitate și profesia martorului care urmează a fi ascultat, desigur *numai dacă este posibil* și fără a se submina obiectivitatea anchetei și autoritatea magistratului, de asemenea, dacă situația nu o impune, martorii pot fi ascultați în afara orelor de program, excepție fac cazurile deosebite, de genul infracțiunilor flagrante sau al infracțiunilor cu un grad ridicat de pericol. *Locul audierii* martorilor nu este indicat expres în lege, de regulă, martorul este audiat la sediul organului judiciar, însă nu se exclude posibilitatea audierii la serviciu, la locul săvârșirii faptei, la spital, la domiciliu sau reședință și nu este recomandabilă audierea în sediile unor persoane juridice, ale unor instituții, servicii administrative etc.

Nu se are în vedere, sub nicio formă, poziția socială, „forța” economică, politică sau diverse demnități mai mult sau mai puțin onorabile, deținute temporar de către martorii principali sau indirecti audiați cu referire la comiterea unei infracțiuni de corupție.

B. Modalitatea tactică identificării martorului la infracțiunile de corupție.

Etapa identificării martorului care deține informații și date despre săvârșirea unei infracțiuni de corupție, în care o includem și pe aceea a *depunerii jurământului* de către martor, constă potrivit prevederilor art. 119 NCPP, în adresarea întrebărilor acestuia despre nume, prenume, poreclă, starea civilă, cetățenie, studii, situația militară, profesia ori ocupația, domiciliul, locul de muncă și adresa unde locuiește momentan. În cele din urmă relatate, trebuie de menționat faptul că martorul este întrebat și cu privire la adresa la care dorește să-i fie comunicate actele de procedură, antecedentele penale sau dacă împotriva sa se desfășoară un alt proces penal, dacă solicită un interpret în cazul în care nu vorbește sau nu înțelege limba română ori nu se poate exprima, precum și cu privire la orice alte date pentru stabilirea situației personale.

Respectiv, martorului i se comunică obiectul cauzei și apoi este întrebat dacă este membru de familie sau fost soț al suspectului, inculpatului, persoanei vătămate ori al celorlalte părți din procesul penal, dacă se află în relații de prietenie sau de dușmănie cu aceste persoane, la fel și dacă a suferit vreo pagubă în urma infracțiunii de corupție comise. Conform art. 120 NCPP, după stabilirea situației personale a martorului, i se comunică drepturile și obligațiile, acestea fiind:

a) dreptul de a fi supus măsurilor de protecție și de a beneficia de restituirea cheltuielilor prilejuite de chemarea în fața organelor judiciare, atunci când sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege;

b) obligația de a comunica în scris, în termen de 5 zile, orice schimbare a adresei la care este citat, atrăgându-i-se atenția că, în cazul neîndeplinirii acestei obligații, se poate dispune împotriva sa sancțiunea prevăzută de art. 283 alin.(2);

c) obligația de a se prezenta la chemările organelor judiciare, atrăgându-i-se atenția că. În cazul neîndeplinirii acestei obligații, se poate emite mandat de aducere împotriva sa. După îndeplinirea acestor condiții absolut importante, potrivit art. 121 NCPP, martorul depune jurământul sau declarația solemnă, iar organul judiciar este obligat să se conducă după câteva reguli tactice, proprii debutului audierii, absolut necesare creării unui climat psihologic adecvat obținerii de declarații complete și sincere.

a) Este important ca primirea martorului să aibă loc într-o manieră corectă, civilizată, care trebuie să fie prezentă din momentul așteptării până în momentul audierii propriuzise, astfel reamintim necesitatea luării de măsuri destinate evitării contactului cu alți martori, cu alte părți din proces.

b) Necesitatea creării unui cadru de ascultare sobru, caracterizat de *seriozitate*, lipsit de factori stresanți, care pot distrage atenția martorului, de exemplu, cum ar fi, prezența unor persoane străine, a unor obiecte, aparate sau instalații ce pot stârni teamă sau curiozitate.

c) Comportarea organului judi-

ar într-un mod încurajator, calm, în așa fel încât să fie redusă încordarea neliniștea firească a martorului audiat, în sens juridic doar făptuitorul este persoana care comite o faptă, săvârșită cu vinovăție, care prezintă pericol social și este prevăzută de legea penală.

De asemenea, este total contraindicată atitudinea de răceală, de sfidare, de aroganță, care poate conduce la inhibarea martorului sau chiar la determinarea acestuia să evite declarații complete și concrete, mai ales dacă este bruscat. Un comportament necivilizat și neadecvat determină martorul să nu declare tot ce știe *cu privire la faptele și împrejurările cauzei de corupție* sau să refuze să răspundă la întrebări, deși este de bună credință.

În concluzie, *crearea climatului psihologic favorabil confesiunii* se obține prin *discuții libere*, prin abordarea degajată a unor probleme care nu intră imediat pe terenul investigat, dar care privesc persoana martorului, cum ar fi de exemplu, activitatea desfășurată la locul de muncă, situația familială etc. În acest context, se pot cunoaște, în mare parte, și personalitatea martorului, la fel și eventualele raporturi cu alte persoane antrenate în *comiterea faptei de corupție* și alte date care pot fi utile în clarificarea ei. Atitudinea încurajatoare, calmă, sobră, dar nu rigidă, trebuie menținută pe întreaga perioadă a audierii martorului, în special în ipoteza primei audieri, când anchetatorul și martorul se află la primul lor contact.

B.a. Conduita tactică din momentul relatării libere a martorului.

A doua etapă a audierii, este denumită *relatare liberă*, după crearea cadrului psihologic favorabil obținerii unor declarații sincere, martorului i se comunică calitatea în care este audiat și faptele sau împrejurările de fapt pentru dovedirea cărora a fost propus ca martor și i se aduc apoi la cunoștință drepturile și obligațiile (art. 120 NCPP).

Relatarea liberă a martorului care deține date despre faptele sau împrejurările de fapt referitoare la infracțiunea de corupție pentru dovedirea căreia a fost propus ca martor, prezintă un avantaj față de

declarațiile obținute pe cale interogativă, datorită *spontaneității* sale, faptele fiind prezentate așa cum au fost percepute și memorate de către martor. Pentru acest rezultat, martorul trebuie lăsat să expună, potrivit personalității sale, așa cum își reamintește, ceea ce a perceput și conform modului său de ordonare a ideilor, astfel se creează și posibilitatea studierii și cunoașterii mai bune a martorului. Se susține pe bună dreptate că *o depoziție liberă prezintă garanția unei mari fidelități*, dacă martorul nu are ceva de ascuns sau pe cineva de protejat. În cele din urmă, conduita magistratului, anchetatorului, se va ghida după următoarele reguli:

a) *Martorul trebuie ascultat cu răbdare și calm, fără a fi întrerupt*, chiar dacă relatează faptele cu lux de amănunte, unele fără nicio semnificație pentru a clarifica cauza, dar în schimb altele extrem de importante.

b) *Evitarea oricărui gest, reacție sau expresie, mai ales ironică*, prin care se resping sau se aprobă afirmațiile martorului audiat, respectiv încruntarea, limbajul ironic, gesturile de nervozitate, lipsa de atenție, expresii de genul: „Nu mai spune?”, „Hai, fii serios”, „Ce vorbești, domnule?”, au influența de a bloca martorul și de a-i crea neîncredere în organul judiciar.

c) *Ajutarea cu tact a martorului*, în deosebi dacă nivelul intelectual îl împiedică să facă o relatare liberă cât de cât coerentă, fără însă a-l sugestia.

d) *Dacă martorul se abate în mod deliberat de la subiectul relatării sau se pierde în amănunte*, organul judiciar trebuie să intervină cu suficientă fermitate, dar civilizată, în reorientarea relatării spre obiectul mărturie, astfel martorul va fi întrerupt și rugat să se concentreze asupra problemelor care fac obiectul cauzei *ce vizează infracțiunea de corupție*, fără ca prin aceasta să fie anulată spontaneitatea declarației.

e) Aspectele mai semnificative și le va nota organul judiciar, precum și eventualele contradicții sau neclarități din expunere, dar fără să se procedeze cu ostentație sau să se întrerupă martorul audiat cerându-i

să mai repete o anumită idee sau să fie mai explicit.

B.b. Reguli tactice în etapa formulării de întrebări referitoare la infracțiunile de corupție.

Teoretic, această etapă a adresării de întrebări martorilor nu are caracter obligatoriu, în cazul în care martorii fac declarații complete și clare, încă din faza relatării libere, fără a mai fi nevoie de întrebări, însă referitor la martorii atât principali, cât și indirecti care dețin informații și date referitoare la săvârșirea uneia dintre infracțiunile de corupție, organul judiciar este nevoit să intervină cu întrebări de natură să limpezească relatările martorului sau să le verifice.

Această etapă mai este denumită Interogarea martorului, Relatarea ghidată, Depoziție - interogatoriu. Întrebările pentru martorii ce au cunoștințe despre o faptă de corupție sunt extrem de necesare, deoarece depoziția martorului poate conține denaturări de natură obiectivă sau subiectivă ce vizează infracțiunea de corupție, frecvente fiind: *denaturarea prin adăugare* (adiție) în care martorul deținător de informații despre o faptă de corupție relatează mai mult decât ceea ce a perceput, exagerând sau născocind fapte imaginare; *denaturarea prin omisiune*, referitoare la o infracțiune de corupție, relatarea martorului are caracter incomplet, ca urmare a uitării, a subestimării importanței unui anumit aspect, ca și urmare a unei eventuale rele-credițe, adeseori întâlnite în răspunsurile martorilor ce vizează o infracțiune de corupție; *denaturarea prin transformare*, în urma modificării succesiunii reale a faptelor cunoscute referitoare la o infracțiune de corupție, a modificării locului unor detalii în timp și în spațiu; *denaturarea prin substituie*, în care faptele, persoanele implicate într-o cauză de corupție, obiectele reale percepute sunt înlocuite, substituite cu altele, percepute anterior, ca urmare asemănărilor existente între ele.

Prin urmare, pentru înlăturarea acestor denaturări, dar și pentru stabilirea corectitudinii sau exactității depoziției, organul judiciar va trebui să intervină cu întrebări către martorii ce dețin informații refe-

ritoare la infracțiunea de corupție cercetată, întrebări care se împart în mai multe categorii, din perspectiva tacticii criminalistice:

a) Întrebări de precizare, necesare, de pildă, pentru determinarea cu exactitate a circumstanțelor de loc, timp, mod de desfășurare a unui eveniment, spre exemplu precizarea locului și perioadei în care se afla martorul când a aflat sau văzut evenimente importante, *ce ar putea constitui una dintre infracțiunile de corupție, darea de mită, luarea de mită, traficul de influență*, precum și stabilirea *surselor din care martorul a obținut date despre fapta coruptă*.

b) Întrebări de completare a aspectelor omise din *declarația martorului referitoare la infracțiunile de corupție* sau care conțin detalii suficiente pentru stabilirea împrejurărilor de fapt.

c) Întrebări ajutătoare, acestea sunt destinate reactivării memoriei, ca și înlăturării denaturărilor, de genul substituirilor sau transformărilor, prin referiri, de exemplu, la evenimente importante din viața martorului, *evenimente desfășurate concomitent cu faptele de corupție despre care este ascultat*.

d) Întrebări problemă, destinate să lămurească un anumit aspect din multitudinea faptelor, împrejurărilor cunoscute de către martorii ce dețin informații referitoare la comiterea infracțiunii de corupție, astfel întrebările pot fi de genul: „*Ce cunoașteți despre modul în care numitul...și-a petrecut ziua de...?*”.

e) Întrebări detaliu, acestea sunt mult mai concrete, folosirea lor are menirea să ducă la obținerea unor amănunte de natură să asigure verificarea afirmațiilor martorilor care au cunoștințe despre fapta de corupție cercetată, de exemplu: „*Cine mai era de față în momentul când a avut loc discuția la care vă referiți?*”; „*Cu ce era îmbrăcată persoana care ați văzut-o?*”.

f) Întrebări de control, acestea sunt destinate verificării informațiilor, pe baza unor date certe, în ipoteza sesizării de denaturări, în special prin adăugare sau transformare ca și în ipoteza existenței suspiciunii cu privire la buna credință a martorului.

Întrebările se vor referi la problemele cuprinse în planul de audiere a martorilor ce dețin informații referitoare la infracțiunea de corupție cercetată, însă formularea lor ca atare, stabilirea ordinii în care vor fi puse se fac în funcție de datele desprinse din relatarea liberă a martorului din coroborarea acestora cu alte informații deținute de organul judiciar. Din punct de vedere tactic criminalistic, potrivit opiniilor exprimate în literatura de specialitate, fundamentate pe o îndelungată practică a organelor judiciare, în formularea și adresarea întrebărilor anterior scrise este absolut necesar să se respecte următoarele reguli:

a) Întrebările trebuie să fie clare, precise, concise și exprimate într-o formă accesibilă persoanei ascultate, potrivit vârstei, experienței, pregătirii și inteligenței sale.

b) Întrebările trebuie să vizeze strict faptele de corupție percepute de către martor, iar nu punctul său de vedere referitor la natura acestora sau la probleme de drept.

c) Întrebările nu trebuie să conțină elemente de intimidare, de punere în dificultate a martorului sau promisiuni pe care organul judiciar nu le poate respecta.

d) Prin modul de formulare a întrebărilor și tonul pe care sunt adresate *nu trebuie, în nici un caz*, să se sugereze răspunsul. *Raportat la gradul lor de sugestibilitate*, întrebările referitoare la infracțiunile de corupție ar putea fi:

a) Întrebări determinative, deschise, lipsite de elemente de sugestibilitate („*În ce zi a săptămânii s-au întâlnit cei doi presupuși inculpați mituitul și mituitorul?*”) ca și întrebări la care se răspunde prin „da” și „nu” („*Presupusul mituitor avea servietă?*”).

b) Întrebări incomplet sau complet disjunctive, închise, care conțin elemente de sugestie, în special ultimele, martorul fiind pus să aleagă între cele două alternative („*Presupusul mituitor avea sau nu servietă?*”, „*Servietă era de culoare neagră sau albastră?*”). În exemplul dat, martorul este pus, practic, în situația de a opta între cele două culori, mai ales dacă își amintește că presupusul mituitor avea într-adevăr servietă, dar nu i-a reținut culoarea.

c) Întrebări implicative (ipotetice), cu mare grad de sugestibilitate, întrucât pornesc de la presupunerea că martorul a perceput împrejurarea în care s-a comis fapta de corupție („*Servieta era în mâna dreaptă sau stângă?*”), deși este posibil să nu fi realizat acest lucru. În exemplul prezentat martorului i se sugerează că mituitorul a avut o servietă în mână, însă sugestia devine și mai categorică, atunci când întrebarea începe cu cuvintele: „*Nu este așa că...?*” („*Nu este așa că presupusul mituitor avea o servietă în mâna dreaptă, iar după ce a intrat în biroul presupusului mituit a încuiat ușa?*”).

Este important de atras atenția și asupra modului în care sunt adresate întrebările, întrucât, însăși modularea vocii, ca și tonul vocii, pe lângă faptul că dezvăluie starea de nemulțumire a anchetatorului, pot constitui un serios factor de sugestie.

B.c. Ascultarea răspunsurilor la întrebări.

Ascultarea răspunsurilor la întrebări presupune, obligatoriu, respectarea unei conduite tactice specifice, importanța ei fiind confirmată în practică, respectiv ține de atitudinea anchetatorului care trebuie să fie aceeași ca și în momentul relatării libere, dar cu unele nuanțări tactice, impuse de faptul că dialogul cu martorii, în această fază, devine mai complex, inclusiv pe plan psihic. Regulele tactice ascultării răspunsurilor sunt, în esență, următoarele:

a) Ascultarea martorului cu toată atenția și seriozitatea, evitându-se plictiseala, enervarea, expresiile ori gesturile de aprobare sau dezaprobare care îl pot deruta pe martor.

b) La sesizarea unor contradicții în răspunsurile martorului, organul judiciar nu trebuie să reacționeze imediat, să-și exteriorizeze surprinderea ori nemulțumirea, ci să o înregistreze, pentru clarificarea ei ulterioară.

c) Urmărirea cu atenție, dar fără ostentație, a modului în care reacționează martorul la întrebări, sau dacă și-au făcut apariția indicii de posibilă nesinceritate.

Dacă se constată că martorul încearcă să mintă, raportat la

particularitățile fiecărei cauze, procedeele tactice sunt diferite, unele apropiindu-se de cele specifice tacticii ascultării suspectului, firește fără depășirea cadrului legal.

În aceste împrejurări, se va ceda la repetarea audierii, la reformularea și diversificarea întrebărilor, inclusiv la confruntare, cu alți martori sau făptuitori, insistându-se asupra unor amănunte care nu pot fi avute în vedere de către aceia care își „pregătesc” declarația prin înțelegere cu părțile sau alți martori.

Dacă un martor își aduce aminte mai greu unele date, el poate să-și reamintească prin întrebări de referință, fără să i se sugereze răspunsul, respectiv presupunând că martorul a depășit momentul de tensiune firească de la începutul audierii și că s-a realizat *contactul psihologic* între el și anchetator, nu trebuie exclusă reapariția unor manifestări emoționale în timpul audierii (congestionarea feței, tremurarea mâinilor, respirație neregulată, schimbarea mimicii, a modului de verbalizare, o anumită crispăre ș.a.). Aceste reacții vor fi interpretate de la caz la caz diferențiat, ele nereprezentând întotdeauna un indiciu de nesinceritate.

În evaluarea *martorului care deține informații referitoare la o infracțiune de corupție și a mărturiei* trebuie să se țină seama și de alte două tipuri de atenție, și anume:

a) **Tipul static** - când mărturia va prezenta grade egale de fidelitate pe tot parcursul actului perceptiv;

b) **Tipul dinamic** - mărturia va conține informații mai exacte asupra faptelor petrecute la un scurt interval de timp de la declanșarea fenomenului spre care și-a îndreptat atenția.

Din analiza acestora se impun două concluzii în evaluarea mărturiei și tactica ascultării martorilor:

1. Dacă martorul nu reușește să furnizeze informații cu privire la pricină în întreaga sa desfășurare, nu înseamnă neapărat că este *de rea-credință*;

2. Când la producerea unui fapt au asistat mai multe persoane este indicat a fi ascultați cât *mai mulți martori* pentru a se putea, în felul

acesta, reproduce întreg tabloul faptei.

C. Verificarea și aprecierea declarațiilor martorilor.

Verificarea declarațiilor martorilor care *dețin informații referitoare la o faptă de corupție*, este absolut necesară pentru stabilirea veridicității unei mărturii, respectiv verificarea va fi efectuată pe baza altor probe sau date existente la dosar, prin întrebări referitoare, la modul în care *martorul a perceput faptele de corupție* ori a aflat despre acestea, neexcluzându-se nici efectuarea de *reconstituiri*, atunci când se consideră necesar.

Aprecierea declarațiilor ce vizează *o faptă de corupție*, reprezintă momentul semnificativ în activitatea de cunoaștere și de stabilire a adevărului, astfel operația de analiză a unei declarații se efectuează în cadrul examinării și aprecierii întregului probatoriu, ea presupunând un *studiu comparativ al faptelor* stabilite, inclusiv prin intermediul martorilor, *cât și un studiu al calității surselor* directe sau indirecte, din care provin datele. În cele din urmă, se constată că evaluarea condițiilor martorilor impune o analiză de conținut pe baza căreia organul de urmărire penală sau instanța de judecată interpretează și evaluează materialul informativ comunicat de martor, pentru a stabili în ce măsură acesta servește, coroborat cu alte date, la aflarea adevărului.

C.a. Consemnarea declarațiilor martorilor.

Conform prevederilor procesuale, *depoziția martorilor se consemnează* în scris, aceasta reprezentând principalul mijloc de fixare a rezultatelor ascultării, astfel declarația se scrie pe formulare tip și cuprinde mai multe părți. De regulă, declarația este scrisă la mașina de scris, dar este posibil ca și martorul să-și scrie singur declarația ce vizează *infracțiunea de corupție*, în cabinetul de anchetă, atrăgându-i-se atenția să se răspundă la toate problemele care fac obiectul declarației, urmând să fie citită imediat, în vederea completării cu răspunsurile la întrebări sau cu clarificarea aspectelor insuficient de precis redade de martor.

Consemnarea depoziției martor-

rului care conține informații referitoare la o faptă de corupție se va face într-o formă cât mai fidelă și precisă, cât mai apropiată de modul de exprimare a martorului, fiind interzisă modificarea sau înlocuirea cuvintelor acestuia, cu excepția celor vulgare sau triviale.

În practică, se manifestă uneori tendința de reformulare a expresiilor martorului, de sintetizare a relațiilor, aspect de natură să altereze obiectivitatea declarației sau să se dea un alt înțeles afirmațiilor.

După fixarea declarațiilor, făcută în etapa expunerii libere, se vor consemna întrebările și răspunsurile date de martor, astfel declarația este citită persoanei ascultate și semnată pe fiecare pagină și la sfârșit, de către organul judiciar care a efectuat ascultarea, de către martor, eventual interpret, dacă prezența acestuia a fost necesară.

C.b Strategii și atitudini în identificarea martorului de rea credință.

Posibilitatea ca cel din față să spună adevărul este relativă, iar speranța că martorul va declara liber ceea ce știe referitor la fapta de corupție despre care are cunoștință este prea departe, iar îndoiala și practica dovedesc acest lucru. În obținerea mărturiei, anchetatorul va trebui să aibă cunoștințe atât psihologice, cât și criminalistice, astfel în vederea ascultării martorului, anchetatorul trebuie să se pregătească atât pe sine, cât și mediul audierii.

Martorul care deține informații referitoare la o faptă de corupție adoptă fie o poziție de sinceritate, de bună credință, manifestată în dorința de a face declarații sincere și complete, fie o poziție de rea credință manifestată în tendința de denaturare, de contrafacere a faptelor despre care are cunoștințe.

De regulă, atitudinea de rea credință a martorului se dezvăluie într-un moment ulterior audierii, în urma confruntării declarațiilor sale cu celelalte probe existente în cauza de corupție urmărită, astfel față de această situație, organul judiciar va adopta o atitudine specifică, și anume, cea folosită în anchetarea inculpatului, deoarece psihologia martorului mincinos este asemănătoare cu cea a inculpatului.

Motivele care pot duce la mărturie mincinoasă sunt diferite și în funcție de acestea, anchetatorul va trebui să adopte o anumită poziție pentru a preveni sau determina martorul să renunțe la atitudinea de rea credință.

Martorul trece sub tăcere împrejurări esențiale sau denaturează împrejurări în defavoarea învinutului/inculpatului, datorită resentimentului față de acesta, sentimentelor de ură, invidie ce apar sub forma răzbunării, respectiv atitudinea negativă se va reflecta în depoziția sa prin aprecierile pe care le va face la adresa părților, îngroșarea și exagerarea voită a împrejurărilor care vin în defavoarea inculpatului.

Anchetatorul, observând acest lucru, va trebui să-l determine pe martor să renunțe la această atitudine.

Adesea martorul nu declară tot ce știe sau prezintă faptele denaturat pentru că dacă ar face depoziții sincere, ar putea fi implicat ca învinuit sau inculpat în cauză sau din teama de a nu fi tras la răspundere penală pentru o faptă săvârșită anterior. În cele din urmă anchetatorul, presupunând că acestea sunt motivele atitudinii de rea credință, îl va convinge pe martor că, mai devreme sau mai târziu, faptele vor fi dovedite, iar declarațiile sale sincere, ajutorul acordat îi va ușura situația, însă nu i se va promite că nu va fi tras la răspundere penală dacă va coopera.

Tendința de mărturie mincinoasă mai poate fi cauzată și de resentimente, de antipatie față de organul judiciar, datorită unor raporturi avute anterior, în pofida acestui fapt organul judiciar chiar dacă observă resentimentele martorului, trebuie să adopte un comportament calm și respectuos.

D. Protecția martorilor amenințați care dețin informații despre o faptă de corupție.

În scopul ocrotirii unor persoane chemate să contribuie la aflarea adevărului într-o cauză de corupție și pentru buna desfășurare a procesului penal, în noul Cod de procedură penală au fost introduse dispoziții speciale referitoare la ascultarea martorilor aflați în situații speciale, respectiv s-au avut în vedere marto-

rii amenințați și martorii vulnerabili. Potrivit art. 125 din Codul de procedură penală, martorul amenințat este cel cu privire la care există o suspiciune rezonabilă că viața, integritatea corporală, libertatea, bunurile sau activitatea profesională a sa ori a unui membru de familie al acestuia ar putea fi puse în pericol ca urmare a datelor referitoare la infracțiunea de corupție pe care le furnizează organelor judiciare sau a declarațiilor sale.

Acordarea statutului de martor amenințat reprezintă un act de dispoziție al procurorului, judecătorului de cameră preliminară sau al instanței de judecată, prin urmare, statutul de martor amenințat se particularizează prin luarea de către organul judiciar competent a unor măsuri de protecție, diferențiate în funcție de faza în care se află procesul penal. Pentru audierea martorilor amenințați se aplică procedura prevăzută pentru audierea martorilor, astfel organul judiciar va stabili situația personală a martorului amenințat, îi va comunica drepturile și obligațiile, apoi martorul amenințat va fi audiat după ce va depune jurământul.

D.a. Protecția martorilor vulnerabili.

Procurorul sau, după caz, instanța de judecată poate decide acordarea statutului de martor vulnerabil următoarelor categorii de persoane [art.130 alin. (1)]:

1. martorului care a suferit o traumă psihică ca urmare a faptei de corupție cercetate ori ca urmare a comportamentului ulterior al suspectului sau inculpatului;

2. martorului minor. În practică rar există posibilitatea ca un minor să fie audiat în calitate de martor într-un dosar de corupție, totuși există posibilitatea ca acesta să fi fost prin preajma efectuării unei acțiuni suspecte, care ar putea reprezenta respectiva faptă coruptă. Pentru protecția unui astfel de martor, în faza de urmărire penală el poate fi însoțit, ca de altfel și membrii familiei sale ori poate fi audiat prin mijloace audio, video de transmitere, cu vocea și imaginea distorsionate, fără a fi prezent la sediul organului de urmărire penală. În faza de judecată, protecția se poate

realiza prin însoțirea martorului ori a membrilor familiei sale, prin protejarea identității, audierea intermediată și prin desfășurarea nepublică a ședinței de judecată.

Ascultarea martorului minor, ca și în cazul majorului, parcurge, desigur, aceleași etape principale: pregătirea ascultării, identificarea persoanei, ascultarea propriu-zisă, respectiv, relatarea liberă, urmată de întrebări și răspunsuri. Factorii de natură să influențeze declarația minorului sunt, în primul rând, vârsta, dezvoltarea sa psiho-somatică, mediul din care provine, pe lângă ceilalți factori amintiți anterior. Acestor factori li se adaugă condițiile de audiere și tactica adoptată de către organul judiciar.

Cel care face audierea trebuie să aibă în vedere că procesul de formare a declarațiilor, deși este asemănător adulților (recepție-decodare-memorare-reactivare) va fi marcat de factori cum sunt: emotivitatea ridicată, lipsa experienței de viață, nivelul scăzut de cunoștințe, subiectivitatea, reflectată mai ales în tendințele de exagerare.

Concluzii. Martorul este acea persoană care are cunoștință despre vreo faptă sau împrejurare de natură să servească la aflarea adevărului, potrivit art. 114 N.C.P.P. Conform informațiilor deținute, martorul direct sau indirect și de bună credință, poate fi principalul pilon în aflarea adevărului și lămurirea cauzei existente.

După minuțioasa analiză a etapelor de audiere a unui martor, se constată faptul că audierea martorilor în faza de urmărire penală prezintă o activitate extrem de importantă, întrucât declarațiile martorilor pot servi drept probe fundamentale la aflarea adevărului.

Referitor la audierea martorilor ce dețin date și informații despre o faptă de corupție, se evidențiază faptul că aceasta se realizează de către organul de urmărire penală cu multă precauție, respectând cele trei etape importante: de identificare a martorului, relatarea liberă a martorului și etapa care constă în adresarea de întrebări martorului ce deține informații despre o faptă de corupție.

Corupția poate fi considerată

un „acord” care are la bază un flux negociabil infrațional între două părți ale căror interese și principii coincid la un moment dat, din care o parte are calitatea de funcționar public, iar cealaltă își materializează intențiile căutând variante de exteriorizare a dorinței de obținere a rezultatului profitabil. Fenomenul corupției fiind unul dintre cele mai grave și dur sancționate, reprezintă impedimente și frică în cele mai multe cazuri în declarațiile martorilor la audieri, de aceea *Legea nr. 682/2002*¹⁷³ explică faptul că acea calitate de martor protejat se dobândește la semnarea Protocolului de protecție.

Pentru o rezolvare rapidă a cauzei de corupție și a aflării imediate a adevărului, autorul consideră că ar trebui nepedepsită fapta de corupție a martorului care o recunoaște în timpul audierii de către organul de urmărire penală, dar mai ales înaintea audierii acesta să fie înștiințat că dacă recunoaște complicitatea alături de suspect, nu i se va diminua pedeapsa, ci nu i se va pedepsi fapta coruptă, eventual va fi sancționat cu o amendă care să echivaleze în mare parte anii de detenție pe care ar fi trebuit să-i primească.

Aceasta este o propunere „de lege ferenda” referitoare la audierea martorilor care dețin informații referitoare la comiterea unei fapte de corupție, respectiv autorul consideră că utilitatea acestei propuneri o dată implementate ar duce la descoperirea din prima și imediat a corupților și la sancționarea lor prin modalitatea financiară, excluzând-o pe cea a detenției. Nepedepsirea unui martor care își recunoaște fapta coruptă la audieri, schimbându-se statutul din martor în inculpat achitat, datorită sincerității și bunei credințe, în schimbul unei amenzi, ar duce spre descoperirea imediată a faptelor de corupție și spre rezolvarea rapidă a cauzelor propriu-zise.

În cele din urmă menționate această propunere de „lege ferenda” totodată ar ușura și munca organului de urmărire penală, cauza rezolvându-se imediat, fără a mai fi nevoie de o continuitate a procesului de ani de zile neori.

Bibliografie

1. Ioan Doltu, Vasile Drăghici, *Criminologie*, Ed. Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 2004.
2. Vasile Drăghici, *Curs universitar, Drept penal partea generală*, Ed. Pro Universitaria, București, 2008.
3. Cristina Banciu, Liliana Ciupercă, *Infrațiunile de corupție, Ghid de interpretare și investigare*, Ed. C.H. Beck, București, 2017.
4. A. Bogdan-Turcicov, S. Chelcea, M.Golu, P.Golu, C.Mamali, *Dicționar de psihologie socială*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
5. Dan Botez, *Audierea martorilor în procesul penal, Procedee tactice. Practică judiciară. Formulare pentru audiere*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2016.
6. Ioana-Teodora Butoi, Tudorel Butoi, *Psihologie judiciară, Curs universitar*, ed. a II-a, Ed. Fundației România de Măine, București, 2004.
7. Aurel Ciopraga, *Criminalistica. Tactica*, Universitatea Al. I. Cuza, Iași, 1986.
8. Marian Alexandru, *Curs universitar, Procedură penală partea generală*, Ed. Pro Universitaria, București, 2016.
9. Gabriel Naghi, *Criminalistică. Fundamente*, Ed. Universul Juridic, București, 2014.
10. Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală. În lumina noului Cod de procedură penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014.
11. Gina Negruț, *Măsura confiscării în cazul infracțiunilor de corupție*, Ed. Universul Juridic, București, 2014.
12. Emilian Stancu, Adrian Cristian Moise, *Criminalistica elemente de tehnică și de tactică a investigației penale*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2014.
13. Emilian Stancu, *Tratat de criminalistică*, ediția a VI-a, Ed. Universul Juridic, București, 2015.
14. N. Dan, „Aprecierea declarațiilor martorilor și informatorilor”, în *Probleme de Medicină judiciară și criminalistică*, vol. V, Ed. Medicală, București, 1966.
15. Alin Leș, „Metode diferite în analiza criminală și comportamentală (analiza psihologică criminologică)”, în *Criminologie, Criminalistică și Penologie*, nr. 1-2/2015.
16. I. Mircea, „Despre tactica audierii primare a martorului”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Jurisprudentia*, 1973.
17. *Legea nr. 286/2009 privind Codul penal*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 510 din 24 iulie 2009.
18. *Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 486 din 15 iulie 2010.
19. *Lege privind protecția martorilor, Legea nr. 682/2002*, Publicată în *Monitorul Oficial, Partea I nr. 964 din 28/12/2002*, Modificare și completare *OUG nr. 157/2005*. http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_protectiei_martorilor_682_2002.php.
20. Psihologie judiciară. <https://psihoconsultanta.wordpress.com/discipline/psihologie-judiciara/>.

e-mail:
andreeacotorobai@yahoo.com